

tasavvuf

İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi

Ankara 2005

Niğde Mevlevîhânesi ve Son Şeyhi Hüsâmeddin Dede

Sezai KÜÇÜK

Yrd. Doç. Dr.

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet

[Sezai Küçük, Niğde Mevlevîhânesi ve Son Şeyhi Hüsâmeddin Dede, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara 2005, Y. 6, S. 14, ss. 331-346]

Kuruluş itibarıyla erken dönem Mevlevî tekkelerinden biri olan Niğde Mevlevîhânesi veya daha sonraki ismiyle Kemal Ümmî Mevlevî Dergâhı, Anadolu'da kurulan bir çok Mevlevîhâne gibi Mevlânâ'nın torunlarından Veled Çelebi (ö. 702/1302)'nin oğlu Ulu Ârif Çelebi (ö. 710/1310) zamanında tesis edilmiştir.

A. Giriş

Mevlevîlik, XIII. asır sonlarında Konya'da Mevlânâ Celâleddîn Rûmî adına, oğlu Sultan Veled tarafından kurulan tarikatın adıdır.¹ “Efendimiz” anlamına gelen “Mevlânâ” ismiyle şöhret bulan Belhli Celâleddîn Muhammed'e nispet edilmiş ve vefatından sonra Konya'da gelişip, Anadolu Beylikler dönemi ve altı asırlık Osmanlı İmparatorluğu boyunca, Türk toplumunu yakından etkileyen tarikatlardan birisi olmuştur.²

Mevlânâ, yaşadığı süre içinde aşk ve cezbeyle dayanan, musikî, semâ' ve şiir ile yoğrulmuş bir tasavvuf anlayışı tesis etmiş, vefatından sonra bu anlayış çerçevesinde halefleri tarafından Mevlevîlik yolu ihdas edilmiş ve Mevlânâ'nın türbesi merkez kabul edilerek âdâb ve erkânıyla bir tarikat halini almıştır.³

Mevlevîlik tarihi boyunca, tarikatın merkezi kabul edilen Mevlânâ Dergâhı'nın ilk

¹ Sipahsalar, *Risâle-i Sipahsalar*, s. 21; Eflâkî, *Menâkıbü'l-ârifîn*, I, 8-9; Sultan Veled, *İbtidâ-nâme*, s. 241; A. Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddîn*, s. 40-43; Firûzanfer, *Mevlânâ Celâleddîn*, s. 21; R. A. Nicholson, *Mevlânâ Celâleddîn Rûmî*, s. 16.

² A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 244-266; a. mlf. *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, s. 3; M. Fuad Köprülü, *Anadolu'da İslamiyet*, s. 54-55; Firûzanfer, *a.g.e.*, (Feridun Nafiz Uzluk'un Önsöz'ü), s. 3-9; M. Önder, *Yüzyıllar Boyunca Mevlevîlik*, s. 5-6.

³ Mevlânâ'nın tasavvuf anlayışıyla ilgili geniş bilgi için bk. Sipahsalar, *a.g.e.*, 131-144; A. Câmî, *Nefâbatü'l-îns*, s. 643-645; M. Ziya, *Yenikapı Mevlevîhânesi*, s. 50-58; Firûzanfer, *a.g.e.*, s. 126-148; A. Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddîn*, s. 104-123, M. Z. Pakalın, *OTDTİS*, II, 506-514; M. Önder, *Mevlânâ Hayatı Eserleri*, s. 145-182.

çekirdeğini, Mevlânâ'nın babası Bahâeddin Veled (ö. 628/1231)'in defnedildiği kabir ve bu kabrin etrafına inşâ edilen birkaç derviş hücresi oluşturmuştur.⁴ Mevlânâ Celâleddin Rûmî de 5 Cemâziyelâhir 672/17 Aralık 1273 Pazar günü vefat ettiğinde babasının yanına defnedilmiştir.⁵ Mevlânâ'nın vefatından sonra, halifesi Çelebi Hüsâmeddîn (ö.684/1285)⁶ zamanında Sultan Veled (1226-1312)'in teşvikiyle, Konya yöneticilerinden Alâmeddîn Kayser (ö. 683/1284), Muîneddîn Süleyman Pervâne ve eşi Gürcü Hatun'nun da maddî desteği ile Mevlânâ'nın kabri üzerine bir türbe yaptırılmıştır.⁷ Bu türbe, Mevlânâ'yı sevenler için bir merkez haline almış ve türbeye bir çok vakıf geliri tahsis edilmiştir.⁸ Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled zamanında teşkilatlanacak olan Mevlevî tarikatının “huzur, huzûr-ı pîr” diye anılan bu merkez, tarikatın kurulan ilk dergâhı olmuştur.⁹

Mevlânâ döneminden itibaren Konya'da Mevlevî zâviyelerinin açılmasına gidilmiş ve “Hânîkâh-ı Ziyâ” ve “Hânîkâh-ı Lâlâ” isimli iki zâviye açılarak, Hüsâmeddîn Çelebi bu iki zaviyeye Mevlânâ tarafından şeyh tayin edilmiştir.¹⁰

Kaynaklar, Konya'da bu iki zâviyeden başka “Dârü'z-zâkirîn” ve “Merace'l-bahreyn”, “Şems Zâviyesi”,¹¹ “Âteş-bâz Veli”¹², Meram'da Turud yöresinde bulunan “Cemel Ali”¹³ ve Mevlânâ Dergâhı'nın güney-batı yönünde, Pîrî Mehmet Paşa Mahallesi'nde bulunan “Pîrî Mehmet Paşa”¹⁴ zâviyelerinin bulunduğu bahsetmektedir.¹⁵

Mevlânâ'dan sonra yerine geçen Hüsâmeddîn Çelebi ile başlayıp, Veled Çelebi ve

⁴ Eflâkî, *a.g.e.*, I, 627; Hasan Özönder, *Konya Mevlânâ Dergâhı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 3.

⁵ Sipahsalar, *a.g.e.*, 42-108; Firûzanfer, *a.g.e.*, s. 190-199; A. Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddîn*, s. 168-188.

⁶ Sipahsalar, *a.g.e.*, s. 144.

⁷ Eflâkî, *a.g.e.*, II, 203-204; Firûzanfer, *a.g.e.*, s. 156; M. Önder, *a.g.e.*, s. 204-208; A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 24-25, 36; H. Özönder, *a.g.e.*, s. 7-16; Mardan, “Ariflerin Menkıbelerinde Geçen Yapı İsimleri Üzerine Bir Deneme”, *Vakıflar Dergisi*, X, 184-185. Ayrıca yaptırılan bu türbe ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Ş. Uzluk, *Mevlânâ'nın Türbesi*, Konya 1946; Haluk Karamağaralı, “Mevlânâ'nın Türbesi” *Türk Etnoğrafya Dergisi*, sayı VII-VIII, s. 39-42.

⁸ A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 24-25. Ayrıca Mevlânâ Dergâhı'nın vakıfları ile ilgili geniş bilgi için bk. İ. Ateş, “Hz Mevlânâ Dergâhı ile ilgili Vakıf ve Vakfiyeler”, *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, s. 29-31.

⁹ A. Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 34-35, 330; F. Nafiz Uzluk “Mevlevî Hilâfetnâmeleri”, *Vakıflar Dergisi*, sy. IX, s. 383.

¹⁰ Eflâkî, *a.g.e.*, II. 169-173.

¹¹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 26; *Sefîne-i Mevlevîyye*, I, 204, 207, 336; A. Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddîn*, s. 69; a.mlf., *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 330.

¹² *Sefîne-i Mevlevîyye*, I, 211-212; M.C. Huart, *Mevlevîler Beldesi Konya* s. 141-142; M. Muhlis Bey, *Konya Rehberi*, s. 92-93; A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 332; S. Ünver, “Yetmiş Yıl Önce Konya”, *T.T.K. Belleten*, XXXI/122, s. 219; Y. Küçükdağ, *a.g.m.*, s. 124; Hasan Özönder, “Âteş-bâz Veli ve Mevlevî Dergâhlarında Âteş-bâz Veli Makamının Önemi” *III. Milli Mevlânâ Kongresi* (Tebliğler), s. 99.

¹³ *Sefîne-i Mevlevîyye*, I, s. 215-216; *1303/1886 Konya Salnâmesi*, s. 311; *1306/1888 Konya Salnâmesi*, s. 241; İ. Hakkı Konyalı, *Konya Tarihi*, Konya 1964, s. 498-499, 777-778; Y. Küçükdağ, *a.g.m.*, 124.

¹⁴ *Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter No: 747*, s. 178; 481. (Y. Küçükdağ, *a.g.m.*, 126'dan naklen) S. Ünver, *a.g.m.*, s. 219. Geniş bilgi için bk. Y. Küçükdağ, “Konya'da bir Mevlevî Manzumesi (Piri Mehmed Paşa Zâviyesi ve Vakfiyesi)”, *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, s. 159-178; a. mlf. *a.g.m.*, 126-128.

¹⁵ *Sefîne*, I, 204-205, 208, 209. M. Önder, *Mevlânâ Şebri Konya*, s. 381. A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 332; Yusuf Küçükdağ, “Les Zaviyas Mevlevites a Konya (Konyada Mevlevî Zâviyeleri)”, *Osmanlı Araştırmaları*, sayı: XIV, 118; M. C. Huart, *Mevlevîler Beldesi Konya*, s. 126; M. Muhlis Bey, *Konya Rehberi*, s. 83; Konyalı, *a.g.e.*, s. 589; S. Ünver, *a.g.m.*, s. 203.

Ulu Ârif Çelebi zamanında¹⁶ ve daha sonraki devirlerde bizzat Mevlî halifeleri tarafından Mevlîi tekkeleri kurulmuştur. ¹⁷ Bu tekkeler; Amasya'da Çelebi Hüsameddin'in halifesi Alaaddin Amasyavi¹⁸, Kırşehir'de Veled Çelebi'nin halifelerinden Süleyman, Erzincan'da Hüseyin Hüsameddin, Karaman'da Ulu Ârif Çelebi halifelerinden Mehmed Bey¹⁹, Tokat'ta Fahreddin-i Irâkî²⁰, Kütahya'da Sultan Veled müntesiplerinden "Kütahya Fâtihî" diye bilinen Emîr İmâdüddîn Hezâr Dinârî²¹, Afyonkarahisar'da Sahiboğlu Ahmed Bey²² ve Niğde'de Nasûhiddin Sebbağ²³ tarafından kurulmuştur.

XVI. asrın ortalarında vefat eden *Gülşen-i Esrâr* müellifi Şâhidî (ö.957/1550)'nin naklettiğine göre; bu sırada Mevlevîlik, köylere kadar yayılmış ve Anadolu'da halkı tamamen Mevlevîlerden oluşan bir çok Mevlî köyleri bulunmaktadır.²⁴

XVI. asrda Ulu Ârif Çelebi'nin yolunu takip eden Dîvâne Mehmed Çelebi (ö. 936/1529) de, bu dönemde Mevlevîliğin yayılmasında önemli bir görev ifa etmiş, Lazkiye, Mısır (Kahire), Cezayir, Sakız, Eğridir, Sandıklı, Midilli, Muğla, Burdur ve İstanbul'daki Galata (Kulekapısı) Mevlevîhâneleri ve rivâyetlere göre Fars ülkesindeki Mevlevîhâne ve Halep Mevlevîhânesi onun zamanında ve onun gayretleriyle açılmıştır.²⁵

Mevlevîliğin yayılmasına Dîvâne Mehmed Çelebi'den başka Kütahya Mevlevîhanesi şeyhi Celâleddin Ergun Çelebi (ö. 775/1373) ve Yusuf Sîneçâk (ö. 953/1546) da katkıda bulunmuştur.²⁶

İlk dönemlerde köylere kadar bir çok yerleşim yerinde tesis edilen Mevlevîhaneler, XVI. asrın başlarından itibaren Mevlevîliğin köyden kasabaya, kasabadan şehirlere çekilmeye başlamasıyla, daha çok beyler, paşalar ve vezirler gibi devlet erkânı tarafından tesis edilmiştir. Kilis Mevlevîhânesi 931/1525'da eşraftan Ali Ağa

¹⁶ A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 22-82.

¹⁷ *Eflâkî*, s. 269, 323, 330-340, 347; P. Wittek, *Menteşe Beyliği*, s. 60-61; Feridun M. Emecan, "Saruhan Oğulları ve Mevlevîlik", *E. Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı*, s. 283-297.

¹⁸ *Eflâkî*, a.g.e., s. 264. A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 333; M. Erdoğan, "Mevlevî Kuruluşları Arasında İstanbul Mevlevîhâneleri", *İ.Ü.E.F. Güney-Doğu ve Avrupa Araştırmaları Dergisi*, sy. 4-5, s. 19.

¹⁹ İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi*, s. 233, 252; D. Ali Gülcan, *Karaman Mevlevîhânesi, Mevlevîlik ve Karamanlı Mevlevîler*, s. 16-21; Hasan Özönder "Karaman (Lârende) Mevlevîhânesi, Osmanlı Araştırmaları", sy. XIV, s. 147.

²⁰ *Eflâkî*, a.g.e., I, 431, II, 259-262, 326.

²¹ *Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi (KMMA)*, Zarf No: 51/29; Sultan Veled, *Dîvan-ı Sultan Veled*, 86-87; *Sefîne*, I, 45.

²² *Eflâkî*, a.g.e., II, 288.

²³ *Eflâkî*, a.g.e., II, 313.

²⁴ Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 245-246; N. Göyünç, "Osmanlı Devletinde Mevlevîler" *T.T.K. Belleten*, c. 55, sy. 213, s. 351, 355.

²⁵ *Sefîne*, I, 15-58; Esrar Dede, *Tezâkire-i Şuarâ-yı Mevlevîyye*, s. 318-319; Ali Enverî, *Semâbâne-i Edeb*, s. 61-64; A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, 122, 334; M. Çıpan, "Mevlevî Şeyhlerinden Dîvâne Mehmed Çelebi", *VII. Millî Mevlânâ Kongresi Tebliğler*, 3-4 Mayıs s. 101-102; Nihat Azamat, "Dîvâne Mehmet Çelebi", *DİA*, IX, 435-437; Reşat Öngören, *XVI. Asırda Anadolu'da Tasavvuf* (Basılmamış Doktora Tezi), s. 163-170.

²⁶ A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s.122-127; Mehmed Önder, *Yüz Yıllar Boyunca Mevlevîlik*, s. 79-80.

tarafından²⁷, Selanik ve Üsküb Mevlevîhanesi 1024/1615 tarihinde Ekmekçizâde Ahmed Paşa (1026/1617) tarafından²⁸, Peçoy (Peçu, Peç) (Macaristan) Mevlevîhanesi 1076/1665'te Gazi Hasan Paşa tarafından²⁹, Kayseri Mevlevîhanesi 1086/1675'te Bayram Paşa tarafından³⁰, Yenişehir Mevlevîhanesi yine eşraftan Hacı Ahmed tarafından tesis edilmiştir ki bunların çoğu Mevlevî zâviyesi statüsünde kalmıştır.³¹

Bunlardan başka Bursa Mevlevîhanesi Ahmed Cunûnî Dede³² tarafından, Tavşanlı Mevlevîhanesi Esif Mehmed Dede tarafından, Gelibolu Mevlevîhanesi Ağazâde Mehmed Hakikî Dede tarafından bina edilmiştir.³³

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde var olan Mevlevî zâviyeleri, İmparatorluk küçüldükçe Belgrat, Bosna, Filibe, Peçoy, Vodine, Yenişehir gibi devlet sınırları dışında kalan yerlerdeki Mevlevîhanelerin mühim bir kısmı kapanıp tarihe gömülmüş, Mevlevîliğin yüksek zümreye mal olması ve köylerden kasabalardan şehirlere çekilmesiyle ve buna bağlı olarak vakıflarının azalmasıyla da, Demirci, Marmaris, Niğde, Tavşanlı gibi küçük yerlerdeki Mevlevîhanelerden geriye ancak bir zâviye, bir şeyh ve birkaç dervişten başka bir şey kalmamıştır. Öyle ki, muhripsizlikten, neyzensizlikten bu zâviyelerde icra edilen mukabeleler yapılamaz olmuştur.³⁴

B. Niğde Mevlevîhanesi'nin Tesisi ve Tarihi

Kuruluş itibarıyla erken dönem Mevlevî tekkelerinden biri olan Niğde Mevlevîhanesi veya daha sonraki ismiyle Kemal Ümmî³⁵ Mevlevî Dergâhı³⁶, Anadolu'da kurulan bir çok Mevlevîhâne gibi Mevlânâ'nın torunlarından Veled Çelebi (ö. 702/1302)'nin oğlu Ulu Ârif Çelebi (ö. 710/1310) zamanında tesis edilmiştir.³⁷

²⁷ İ. H. Konyalı, *Kilis Tarihi*, s. 533; K. Timurtaş, *Kilis Tarihi*, s. 23; O. C. Tuncer, "Kilis Mevlevîhanesi", *II. Milleterarası Osmanlı Devletinde Mevlevîler Kongresi*, (Tebliğler), S.Ü. *Türkîyat Araştırmaları Enstitüsü Türkîyat Araştırmaları Dergisi*, sayı: 2, Mayıs 1996, s. 259-260.

²⁸ BOA, İbnü'l-Emin Evkaf, (İEE) 787, (8 B 1079/1668), BOA, CT 29840 (10 C 1172/1758); Sahih Ahmed Dede, *Mecmûatü'l-Tevârihi'l-Mevlevîyye*, s. 162; S. Ünver, "Selanik Mevlevîhanesi", *Mevlânâ Yıllığı*, s. 31-32; N. Clayer "Trois Centres Mevlevîs Balkaniques Au Travers Des Documents D'archives Ottomans; Les Mevlevîhâne, D'Elbasan, De Serez, Et De Selonique", *Osmanlı Araştırmaları*, sy. XIV, s. 18; M. Ali Uz, "Saraybosna'da İsa Bey Mevlevîhanesi", S.Ü. *Türkîyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 2, s. 102.

²⁹ M. Ziya, *Yenikapı Mevlevîhanesi*, s. 149-152; A. S. Ünver, *a.g.m.*, s. 37; A. Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 335; E. Hakkı Ayverdi, *Anıyapıda Osmanlı Mimari Eserleri (Romanya-Macaristan)*, I, 210-222; Gabor Agoston, "Macaristan'da Mevlevîlik ve İslam Kültürü", *Osmanlı Araştırmaları*, sayı: XIV, s. 5-9.

³⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, IX, s. 70

³¹ A. Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 247.

³² M. Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, I, s. 120.

³³ A. Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 247; Şeyhî Mehmed Efendi, *Şakâik-i Nümânîye ve Zeyilleri (Vakâyi'u'l-Fudalâ)*, III, 550.

³⁴ A. Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 335.

³⁵ Kemal Ümmî, XV. Yüzyılda Niğde ve civarında yaşamış, Yunus Emre gibi coşkun şüirler söyleyen bir mutasavvıftır. 880/1475 yılında Niğde'de vefat etmiştir. Söylemiş olduğu şüirleriyle Anadolu başta olmak üzere, Kırım, Kazan, Başkurt, Özbek Türkleri arasında ismi yaygınlık kazanmıştır. Divânı vardır. Geniş bilgi için bk. *Osmanlı Müellifleri*, I, 141; *Dünden Bu güne Niğdeli Şair ve Yazarlar*, s. 11-21; Kemâl Ümmî, *Divân-ı Kemâl*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi 2683.

³⁶ Bir çok Mevlevî dergâhında olduğu gibi (Mevlana Dergâhı, Yenikapı, Kahire, Kütahya ve Gelibolu Mevlevîhaneleri) Niğde Mevlevîhanesi'nde de semâhâne türbeye bitişik olarak inşa edilmiştir. bk. B. Tanrıkorur, "Mevlevî Tekkesinin Kalbi Semahane", *J. Ü. Türkîyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2, s. 208.

³⁷ Eflâkî, II, 313-314, 337-339; A. Gölpinarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 333.

Mevlânâ'nın oğlu Veled Çelebi'nin vefatından sonra Mevlevîliği temsile başlayan Ulu Ârif Çelebi, ömrünün mühim bir kısmını bu tarikatı yaymak için seyahatlerle geçirmiştir. Niğde'nin de aralarında bulunduğu birçok şehre giden Ulu Ârif Çelebi, hemen hemen bütün Anadolu'yu gezmiş, Irak ve Tebriz'e kadar yolculuk yapmış, İlhanlıların merkezi olan Sultâniye'ye iki defa gitmiştir.³⁸

Ulu Ârif Çelebi'nin Niğde'yi kaç defa ziyaret ettiğini bilmiyoruz. Fakat Eflâkî'nin kayıtlarından Niğde'ye birden fazla geldiğini anlıyoruz. İlk gelişinde müritlerinden Nasûhiddin Sebbağ'ı Niğde'ye halife olarak bırakmış, halifesinin gayretiyle Niğde'de büyük bir Mevlevî topluluğu meydana gelmiştir.³⁹ Eflâkî'nin naklettiği "Ulu Ârif Çelebi'nin Nasûhiddin Sebbağ'ın köpeğini alıp Konya'ya götürmesi" -ki Eflâkî, bu köpeği Ulu Ârif Çelebi'nin çok sevdiğini, onun yemeğini sürekli eliyle yedirdiğini nakleder⁴⁰- olayı da Ulu Ârif Çelebi'nin Niğde'ye birden fazla geldiğine önemli bir işarettir.⁴¹

Eflâkî, Nasûhiddin Sebbağ'ı; gönül sahibi, temiz kalpli, itibarlı bir zat olarak tanıtmaktadır. Mevlevî halifesi olarak Niğde'ye tayin edildikten sonra etrafında hatırı sayılır bir topluluk vücûda getirmiş, şehrin ileri gelen ailelerinin çocuklarını da bu topluluk içine almayı başarmıştır. Fakat gerek kısa sürede büyük bir topluluğa sahip olması gerekse Ulu Ârif Çelebi gibi Kalenderî-Melâmî meşrep tavrı, semâ'î haram kabul edenlerin muhalefeti ve Kitmir adındaki köpeğine gösterdiği alakayı bir halifeye yakıştıramayanların onun aleyhinde olmalarına ve Mevlevîlere karşı sert muhalefette bulunmalarına sebep olmuştur.⁴²

Nasûhiddin Sebbağ'a sadece Niğde'deki muhalifleri karşı çıkmamış, bizzat Mevlevî Tarikatı içerisinden onun Kalenderî-Melâmî meşrep tavrını beğenmeyen Denizli Mevlevîhânesi Şeyhi Kadı Necmeddin de ona muhalefet etmiştir.⁴³

XIV. yüzyılda yaşayan Nasûhiddin Sebbağ'ın ne zaman vefat ettiği ve ondan sonra Niğde Mevlevîhanesi'ne kimin postnişin olduğu hakkında elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece Ulu Ârif Çelebi oğlu Emir Âdil Çelebi (ö 770/1368)'nin oğlu Burhaneddin Çelebi (824/1395)'nin, Edirne'den Niğde'ye Ahî Mahmud oğlu Ahî Ahmed'in oğlu Hacı İbrahim'i şeyh olarak gönderdiğini, Abdülbaki Gölpinarlı *Mevlana'dan Sonra Mevlevîlik* isimli kitabında kaydetmektedir.⁴⁴ Nafiz Uzluk tarafından tercüme edilen ve Gölpinarlı'nın eserine aldığı meşihâtname şöyledir:

"Ulu Tanrı korusun, Niğde şehrindeki dostlar, âşıklar, sâdıklar, muhibler, müridler, ileri gelenler ve şeyhler, bilsinler ve anlasınlar ki, fakirlerin övüldüğü ve erenlerin makbulu Ahî Mahmud oğlu Ahî Ahmed'in oğlu Hacı İbrahim, Ulu Tanrı onu yüceltsin, tam bir sevgi ve inançla mürid oldu ve Tanrı, pek büyük sırrıyla bizi kutsasın, büyük Hüdâvendigâr Hazretleri'nin soyuna hizmet kemerini canla gönülle kuşandı.

Bu bakımdan zâviye sahibi olmak ve hizmet etmek şartlarını yerine getirsin ve hiçbir ince ve cüz'î bir şeyi bile ihmâl etmesin diye şu yazılı vesika inâyet yoluyla ona verildi. Böylece de adı geçen Şeyh İbrahim'i bizden sayınsınlar, tarafımızdan tayin edilmiş olduğunu bilsinler. Kim

³⁸ Eflâkî, II, 234-366; A. Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 69.

³⁹ Eflâkî, II, 313.

⁴⁰ Eflâkî, II, 339.

⁴¹ Eflâkî, II, 338-339.

⁴² Eflâkî, II, 313-314, 337-339; Gölpinarlı, *a.g.e.*, 82.

⁴³ A. Gölpinarlı, *a.g.e.*, s. 81-82.

⁴⁴ A. Gölpinarlı, *a.g.e.*, s. 398.

ona riayette bulunur, yardım eder, tarafını tutup çalışıp çabalarsa adeta bize ve soyumuza riayet etmiş ve yardımda bulunmuştur. Bu inâyetnâmeyi okuyanlar, umarım ki itimat edip bu tarzda hareket ederler. Yedi yüz doksan altı (796/1393) yılı Recep ayının on altıncı günü Edirne’de yazıldı.”⁴⁵

Hacı İbrahim’e bir meşihatnâme verilerek Edirne’den Niğde’ye Mevlî Şeyhî olarak gönderilmesi ve Farsça yazılan bu meşihatnâmenin içeriği, XIV. Yüzyılın sonlarında bu şehirde Ulu Arif Çelebi’nin halife bıraktığı Nasûhiddin Sebbâğ’dan sonra, Mevlî dergâhının (zâviye) ve Mevlî müritlerinin varlığına önemli bir işaret kabul edilebilir.

Mevlevîhânenin tarihi ile ilgili bundan sonraki bilgileri, Niğde Mevlîhânesi son şeyhi Hüsameddin Dede (ö. 1954) tarafından, Konya’daki Mevlî Âsitânesi’nden 10 Teşrinî’s-sânî 1327/23 Kasım 1911 tarihli her Mevlî şeyhinin “*bulunmuş olduğu Mevlîhane ve orada medfûn olan Mevlî zevât ile ilgili bilgileri göndermesi*”ne dâir emirname⁴⁶ üzerine, Konya Mevlânâ Dergâhı’na 15 Kânûnü’l-evvel 1327/28 Aralık 1911 ve 19 Kânûnü’l-evvel 1327/1 Ocak 1912 tarihinde gönderilen evraklardan takip edebiliyoruz.

Bu evraklara göre; 796/1393 yılında Niğde’ye şeyh tayin edilen Şeyh İbrahim’in bu dergâhta, 815/1412 tarihine kadar meşihat makamında bulunduğu ortaya çıkmaktadır.⁴⁷

Yine Hüsameddin Dede’nin verdiği bilgilere göre; mevlevîhânenin bu tarihten, 1205/1790 tarihine kadar geçen süre içerisindeki durumu ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

1205/1790 yılı sonrası dönemle ilgili bilgiler, Mevlânâ Müzesi Arşivi’nde, 68 ve 98 no’lu dosyalarda bulunan belgelerde kayıtlıdır.

Bu belgelerden biri 15 Kânûnü’l-evvel 1327/28 Aralık 1911 tarihlidir. Bu tarihte Niğde Mevlîhânesi’nde postnişin olan Hüsameddin Dede’nin Konya Mevlânâ Dergâhı’na gönderdiği malumata göre;

“815/1412 tarihinden 1205/1790 tarihine kadar geçen yaklaşık 400 sene zarfında dergâh-ı şerifte kimlerin postnişin olduğuna dair kimsenin malûmatı olmadığı gibi kitap ve evrakı dahi yoktur.”⁴⁸

ifadesi yer almaktadır. Bu kayıt Hacı İbrahim Efendi’den sonraki zamanlarda bu dergâhın kapandığı veya başka bir tarikatın eline geçtiği ihtimalini güçlendirmektedir.⁴⁹

Hüsameddin Dede’nin bu ifadeleri mevlevîhânenin vakfiyesinin bulunmadığına

⁴⁵ A. Gölpinarlı, a.g.e., 398-399. (Nafiz Uzluk, *Mevlana’nın Mektupları Lahika II*, s. 150’den naklen)

⁴⁶ *KMMA*, Dosya No: 50/27; Dosya No: 68/12. *KMMA*, Dosya No: 50/27.

⁴⁷ *KMMA*, Dosya No: 68/8-13.

⁴⁸ *KMMA*, Dosya No: 68/9

⁴⁹ Evliya Çelebi *Seyahatname* isimli eserinde Niğde’deki tarihi yapıları bahsettiği halde Niğde Mevlîhânesi’nden söz etmemektedir. Bu da o tarihlerde mevlevîhânenin faal olmadığına bir işaret kabul edilebilir. bk. Evliya Çelebi, *Seyahatname*, IX, s. 410. Mevlîhânenin bu tarihler arasında kapalı olmasıyla ilgili şu ihtimal de göz önünde bulundurulmalıdır; Ferruh Çelebi (1591), Ebû Bekir Çelebi (1638) ve Abdülhalim Çelebi (1769) zamanlarında, zaman zaman sarayla olan anlaşmazlıklar veya bir takım ulemanın (Kadıızâdel, Vâni Efendi gibi) aleyhte faaliyetleri neticesinde Konya Mevlîhânesi de dahil olmak üzere birçok Mevlî dergâhı kapanma tehlikesi geçirmiş ve nitekim Anadolu’da bulunan dergâhlardan bazıları kapatılmış ve bütün Mevlîlere semâ’ yasağı konmuştur. Sakıb Dede, semâ’in yasak edilmesi üzerine bir haftada bine yakın Mevlî’nin öldürüldüğünü, bir kısmının da seyahate çıktığını söyler. 1666 yılı sonlarına rastlayan bu yasak Mevlîler arasında “Yasağ-ı bed” diye isimlendirilmiş ve 1684’e kadar yaklaşık 18 yıl sürmüştür. Muhtemelen bu dönemlerden birinde kapanan Niğde Mevlîhânesi belirtilen tarihe kadar kapalı kalmıştır. *Sefîne*, I, 180; A. Gölpinarlı, a.g.e., s. 168.

işaret etmektedir. Bu da dergâhın kimler tarafından inşa ettirildiği veya bu günkü bulunduğu mahalde, Kemâl-i Ümmî'nin türbesinden önce var mı idi veya Kemâl-i Ümmî türbesi, şeyhin vefatından sonra mevlevihâneye bitişik mi inşa edildi? gibi sorulara bir cevap bulmamızı zorlaştırmaktadır. Fakat Hüsâmeddin Dede'nin mevlevihâne ile ilgili verdiği malumatın devamında, Niğde Mevlevihânesi'nin ikinci dönemi diyebileceğimiz yeni dönem için verdiği şu bilgiler, dergâhın ilk inşa yerinin burası olduğunu ve Kemâl-i Ümmî'nin 1475 yılında vefatından sonra burada mevlevihâneye bitişik yapılan türbeye defin olunduğuna bir işaret kabul edilebilir:

“150 sene evvel (1177/1763), seyyâb ve Mekke-i Mükerrreme mücâvirlerinden olan ve sakalık hizmetiyile meşgul iken bir işâret-i ma'nevîyye ile “Niğde'ye güt Kemâl Ümmî Dergâb-ı Şerîfine hizmet et” diye emir ve işaret alan Hacı Sâkî Muhammed nâmında biri gelip o zamanlarda berkes tarafından bilinen ve ziyaret edilen bu merkadde ikâmet eylemiş ve postnişîn ve türbedâr olmuştur. 1215/1800 senesinde geride iki küçük kazın ve Ahmed adında bir küçük oğlunu bırakarak vefat etmiştir. Daha sonra Ahmed Efendi (ö.1299/1883)⁵⁰ dergâb-ı şerîfin bir mevlâ dergâhı olduğunu bilkayd anlayarak Tarikat-ı Aliyye-i Mevlevîyye'ye intisab ve Çelebi Muhammed Said Efendi (ö.1274/1858) Hazretleri'nden ab-ı feyzi meşîhat ve burka ve destaryyla şerefyâb olmuş ve 1254/1838 senesinde⁵¹ postnişîn ve zâviyedarlığa tayin olunmuştur.”⁵²

Ahmet Efendi, kırk beş sene hizmet-i meşîhatte bulunduktan sonra 1299/1882 senesinde bilâ veled (erkek çocuksuz) vefat etmiştir.⁵³

Daha sonra onun yerine Kemâl Ümmî Mevlevihânesi meşîhat ve zâviyedarlığına 3 Cemâziyye'l-evvel 1299/23 Mart 1882 tarihli meşihatnâme ile Mehmed Nûri Efendi tayin edilmiş,⁵⁴ o da yaklaşık yirmi beş yıl meşîhate devam ettikten sonra 1324/1906 senesinde hac dönüşü yolda vefat etmiştir.⁵⁵

Hüsâmeddin Dede mektupta *“bunlardan evvel kimlerin postnişîn ve zâviyedâr olduklarına dair kayd olmadığı gibi herhangi bir te'lifâtlarında olmadığı”*ni tekrar beyan ediyor.⁵⁶

Mehmet Nûri Dede'nin vefatıyla yerine 11 Saferü'l-cedîd 1327/4 Mart 1909 tarihinde oğlu Hüsâmeddin Efendi postnişînlığe tayin edilmiştir.⁵⁷

Konya Mevlânâ Dergâhı'na gönderdiği 15 Kânûnü'l-evvel 1327/28 Aralık 1911 tarihli bir başka mektubunda Hüsâmeddin Dede;

“Mevlevihanede eizze-i kirâmdan medfûn zevât olmayıp lâkin muhibbân-ı tarikat-ı celile-i Mevlevîyye'den ulemâdan Firâkî Hüseyin Efendi nâmında bir zât-ı âli-i kadrin medfûn olduğunu, dîvân şeklinde bir mecmûası bulunduğunu ve mezkeâr mecmûa damadı bulunan Evkâf Nezâreti âzâsından Niğde'li merhum Evliyâ Efendi nezdinde kalmış ise de

⁵⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü Merkez Vakıf Kayıtları Arşivi (VGMA) 9/2, 172'deki kayıtlarda ismi, es-Seyyid eş-Şeyh Ahmed Efendi İbni es-Seyyid Mehmed şeklinde geçmektedir.

⁵¹ VGMA'deki kayıtlara göre ise, 19 Muharrem 1261/28 Ocak 1845 senesinde tekkenişînlığe tayin olmuştur. bk. VGMA, 9/2, 172

⁵² KMMMA, 68/9.

⁵³ KMMMA, 68/9. Hüsameddin Dede'nin oğlu Ziyâeddin Temizsoy (85)'dan aldığımız bilgilere göre; Ahmed Dede'nin erkek çocuğu yoktur, fakat Hâfize ve Rukiye isminde iki kız çocuğu vardır.

⁵⁴ VGMA'nde ki kayıta ise Mehmed Nuri Dede'ye tekkenişînlığın ba işâreti aliyye verilîş tarihi 17 Safer 1302/6 Aralık 1884 olarak geçmektedir. bk. VGMA, 9/2, 172

⁵⁵ KMMMA, 68/9

⁵⁶ KMMMA, 68/9

⁵⁷ KMMMA, 68/9. Bu belgede Hüsameddin Dede, ayrıca 5 Ramazan 1298/1 Ağustos 1881 olarak doğum tarihini de kaydediyor. VGMA'deki kayıtlarda ise, Hüsâmeddin Dede'nin tekkenişînlığe tayini 2 Ramazan 1328/7 Eylül 1910 olarak geçmekte; doğum tarihi de, 5 Ramazan 1298/1 Ağustos 1881 olarak kaydedilmektedir. bk. VGMA, 9/2, 172.

buradaki bulunan akrabaları tarafından getirileceği sûret-i kal'yyede vaad edilmiş olduklarından vurûdunda takdîm kılınacağına arzıyla, mü'mâ ileyhin Hazret-i Pîr-i Destgîr'imizin hakkında bir mersiyesi elde edilmekle sûreti leffen arz-ı takdîm pîşgâh-ı sâmi-i reşâdetpenâbileri kılınmış olduğu...”

şeklinde mevlevîhânenin hâmuşânında medfun olanlarla ilgili bilgileri Konya'ya yazmıştır.⁵⁸

Bugün Yenice Mahallesi'nde bulunan mevlevîhânenin hâmuşânında halen Ziya Bey⁵⁹, Alaybeyzâde Hasan ve Nuri Dede'nin babası Kayserili Süleyman Efendi⁶⁰ gibi bazı Mevlevîlerin kabirleri bulunmaktadır.⁶¹

Hüsameddin Dede, geniş bir bahçeye sahip olduğu bilinen mevlevîhânenin arsa tapusunu tekkelerin kapatılmasından sonra üzerine almış ve daha sonra bu bahçeye varisleri tarafından bazı binalar yapılmış -ki mevlevîhânenin halen mevcut olan cümle kapısı bahçe içerisine yapılmış olan iki apartmanın arasındadır- ve bu binaların duvar diplerinde hâlâ mevlevîhânenin hâmuşundan olduğu anlaşılan bazı mezarların duruyor olması, tarihimiz açısından acı bir görüntü arz etmektedir.

Niğde Mevlevîhânesi, Hüsameddin Dede zamanında bir tamir görmüştür. Hüsameddin Dede tamirle ilgili bilgileri, Konya'ya gönderdiği bir mektupla bildirmiştir. Mektupta geniş çaplı olduğu anlaşılan tamirle ilgili şunları yazmıştır:

“Mücerred himem-i Cenâb-ı alîyye-i Reşâdetpenâbileri olmak üzere tâmirâtı icrâ kılınmakta olan dergâh-ı şerîfin bilcümle nevâkısı bu keresinde hatt-ı bitâm olarak, muhâfazâ duvarları gibi bu defa tamirât-ı bâriciyyede olan ekâsım dahî icrây-ı tâmirâtı esbâbının istikmâli hususu için makâm-ı mutasarrefî nezdinde komisyon-u mabsûs tarafından tesbüt-ı lâzmede bulunulduğu bi-re'yi ma'lûmât-ı ma'rûzadır. 19 Kânûn-u Evvel 1327(1 Ocak 1912)”⁶²

Hüsameddin Dede'nin gayretleri neticesinde dergâhın tamiratının tamamlanması Çelebi Efendi tarafından da memnûniyet verici bulunmuş ve Hüsameddin Dede'ye taltîf yazısının yazılması istenmiştir.⁶³

Dergâhın tamiratının tamamlanmasıyla dergâhta edây-ı salata ve her sabah ve her mübârek gecede ism-i Celâl okunmasına tekrar başlanmıştır.⁶⁴

Hüsameddin Dede meşihata tayin edilmesinden sonra seleften kendisine devrolunan Niğde Mevlevîhânesi'nde mevcut demirbaşları 15 Kânûn-u Evvel 1327/28 Aralık 1911 tarihli bir yazıyla Konya'ya arz eder. O tarihte mevlevîhânedeki mevcut olan demirbaşlar şunlardır:

Kilim: 7 adet
Köhne Halı: 2 adet
Zilî (ince kilim): 2 adet

⁵⁸ KMLA, 68/12

⁵⁹ Tevhide Hanımefendi, Ziya Bey'in devlet görevlisi olduğunu ifade etmektedir. Nitekim mezartaşının ulema kavuğu şeklinde olması da buna işaret etmektedir.

⁶⁰ Mezartaşı kitabesi şöyledir: “*Hüve'l-Bâkî Kemâl-i Ümmî Hazretleri'nin Dergâhı şeybi el-Hâc Muhammed Nâri Dede'nin pederi Kayserili merhûm Süleyman Efendi. Râbuna Fâtîha. Râmi 1202/1788.*”

⁶¹ Hüsameddin Dede'nin oğlu Ziyâeddin Bey, ayrıca dergâh haziresinde, Hakkı Hoca, Müftü Ali Rıza Efendi ve Rûmi Efendi'nin kızının mezarlarının da var olduğunu bildirmektedir ki, bu gün bulunmayan bu mezarlar muhtemelen dergâh bahçesine yapılan binaların inşası esnasında kaybolmuştur.

⁶² KMLA, 68/13.

⁶³ KMLA, 68/13. (Bu ifade Hüsameddin Dede'nin Konya'ya gönderdiği mektubun kenarına yazılmıştır.)

⁶⁴ KMLA, 68/13.

Büyük Şamdan (pirinçten mamul): 8 adet
 Küçük Şamdan (pirinçten mamul): 4 adet
 Soba (sacdan mamul): 1 adet
 Mangal (sacdan mamul): 1 adet
 Kanepe: 4 adet
 Yastık (ottan mamul): 8 adet
 Orta Keçesi: 4 adet
 Koyun Postu: 10 adet
 Levha: 10 adet
 Tesbih: 2 adet
 Tennûre Takım: 3 adet⁶⁵

Yenice Mahallesi'nde Kemâl-i Ümmiye sokağında bulunan mevlevîhâne 1976 yılında Kemâl Ümmî Türbesi'yle birlikte Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restore edilmiş⁶⁶ ve halen Niğde Müftülüğü'ne bağlı Torbalı Kız Kur'an Kursu olarak faaliyet göstermektedir.

C. Niğde Mevlevîhanesi'nin Son Şeyhi Hüsâmeddin Dede (ö. 1954)⁶⁷

Niğde Mevlevîhanesi'nin son postnişini Hüsâmeddin Dede, aynı mevlevîhanenin şeyhi olan Mehmet Nuri Dede'nin oğlu olarak 5 Ramazan 1298/1 Ağustos 1881 tarihinde dünya gelmiştir.⁶⁸ Mehmet Nûri Dede'nin 11 Saferrü'l-cedid 1327/1909 tarihinde vefatıyla da, yirmi dokuz yaşlarında iken babasının yerine postnişinliğe tayin edilmiştir.⁶⁹

Hüsâmeddin Dede'nin hayatıyla ilgili, Mevlânâ Müzesi Arşivi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan bilgiler bu kayıtlardan ibarettir.

Biz, Hüsâmeddin Dede'nin hayatına dair diğer bilgileri, İstanbul Küçük Çekmece'de yaşayan oğlu Ziyâeddin Temizsoy (85) ve Niğde'de yaşayan kızı Tevhide Aslan (80)'dan almaya çalıştık.

Ziyâeddin Bey babasından naklen kendi soy ağaçlarıyla ilgili de şu bilgileri vermektedir:

“Babamın anlattıklarına göre; bizim soyumuz Hz. Mevlânâ gibi Orta Asya'dan gelmektedir. Babamın dedeleri aynen Hz. Mevlânâ'nın babası gibi Orta Asya'dan göç ederek Anadolu'ya gelmiştir. Orta Asya'dan hareket eden kabile Musul-Şam-Halep-Maraş yolunu takip ederek Anadolu'ya gelmiş ve Anadolu'da üç ayrı gruba ayrılmıştır. Birinci grup, Yozgat'ı mekan seçmiş ve Yozgat'ta Babayağmur Köyü'nü kurmuş; ikinci grup Kayseri'ye yerleşmiş, üçüncü grup da Niğde'yi yurt edinmiştir. Babam Kayseri'ye yerleşen ailedendir. Yine babamın anlattıklarına göre; bu gün hâlâ Kayseri'de medfun bulunan es-Seyyid Ali Zeynelâbidin el-Kayserî (ö. 817/1414)⁷⁰ babamın dedelerindendir. Niğde

⁶⁵ *KMMA*, 68/11.

⁶⁶ *Dünden Bu güne Niğdeli Şair ve Yazarlar*, s. 11.

⁶⁷ Bu araştırmamız esnasında Son Postnişin Hüsâmeddin Dede'nin oğlu Ziyâeddin Temizsoy (85) bey ve kızı Tevhide Aslan hanımefendi (80) ile de bir görüşme yaptık. Makalemizin özellikle son kısımlarındaki Hüsâmeddin Dede ve mevlevihane ile ilgili bilgileri Ziyâeddin bey ve Tevhide hanım bize nakletti. Kendilerine müteşekkirimiz.

⁶⁸ *KMMA*, 68/9; *VGM*, 9/2, 172.

⁶⁹ *KMMA*, 68/9. *VGM*'deki kayıtlarda ise, Hüsâmeddin Dede'nin tekkenişinliğe tayini 2 Ramazan 1328/7 Eylül 1910 olarak geçmektedir. bk. *VGM*, 9/2, 172.

⁷⁰ Zeynelâbidin Kayserî'nin hayatıyla ilgili bk. Ahmed Nazif, *Kayseriyye Meşâbiri (Kayseri Meşhurları)*, 8-12.

Mevlevihânesi şeyhlerinden Ahmed Dede bilâveled vefat ettiğinde, akrabalık ilişkileri devam ettiği için tekkenin şeyhliği Kayserili Süleyman Efendi'nin oğlu olan dedem Nuri Dede'ye verilmiştir.”⁷¹

Tevhîde Hanım ise; babasıyla ilgili şunları söylemektedir:

“Babamın isminin başında bir de Celâleddin vardı. Yani babamın tam adı; Celâleddin Hüsâmeddin Dede idi. Babamdan önce muhterem pederi Nûri Efendi bu dergâhta şeyhlik yapmıştı. Nuri Efendi'den önce de şeyh, Ahmet Efendi idi. Babaannem İnâyet Hanım, iki kez evlenmiş. İlk evliliğini Ahmet Efendi ile yapmış iki sene evli kalmışlar, Ahmet Efendi Tûr-ı Sînâ'da vefat etmiş, daha sonra Nûri Efendi ile evlenmiştir.”

Ziyâeddin Bey bu bilgilere şunları ilâve etmektedir:

“Ahmed efendi vefat ettiğinde Hâtîze ve Rukiye isimlerinde iki kızı vardır fakat oğlu yoktur. Bu esnada Konya'da çilesini tamamlamış olan Nuri Efendi Kayseri'ye dönmeye hazırlanırken kendisine Niğde Mevlevihânesi şeyhliği teklif edilir ve kabul ederek Niğde'ye gelir ve bir süre sonra da Ahmet Efendi'nin hanımıyla da evlenir. Bu evlilikten babam Hüsâmeddin Dede dünyaya gelir.”

Niğde Mevlevihânesi'nin son postnişini olan Hüsâmeddin Dede'nin kızı, Tevhîde Aslan hanımefendi'nin verdiği bilgilere göre; Hüsâmeddin Dede; çocuk ruhlu, gösteriş meraklı olmayan bir yapıya sahiptir. Tütün ve kahveyi çok sever. İlk eğitimini aynı zamanda mevlevihânenin şeyhi olan babasından almış, daha sonra Niğde Dârülmüallimîn Mektebi'ni bitirmiştir. Arapça, Farsça ve Latince bilmektedir. Hüsâmeddin Dede, *Mesnevî*'yi ve *Divân-ı Kebîrî*'yi iyi tanyan bir Mevlevî'dir. Latince bilgisi sebebiyle zaman zaman Bizanslılardan kalan mezar taşlarını okumak üzere birlikişilik de yapmıştır.

Niğdeli Traşın Hakkı Hoca diye maruf bir zatla birlikte Sâdî Şîrâzî'nin *Gülîstân* adlı eserini tercüme etmişler. Daha sonra Hakkı Hoca bu kitabı 1944 yılında “*Gülîstân Tercümesi Gül Suyu*” adıyla yayınlamıştır.⁷² Tevhîde Hanım “*Hakkı Hoca dil bilmezdi, o kitabı babam tercüme etti*” cümlesini de özellikle ifade ediyor.

Tevhîde Hanım; “Babamın kitapları vardı, ben de dahil varislerinin ilgisizliği sebebiyle kaybolup gitti. Mesela *Mesnevî*ler vardı. Bir banka memuru aldı gitti.” diyor. Bu gün Hüsâmeddin Dede'nin oğlu Ziyâeddin Bey'de bulunan bir defteri mevcuttur. İnceleme imkanı bulduğumuz bu defterde daha çok ehl-i beyt sevgisini terennüm eden şairler bulunmaktadır.

Hüsâmeddin Dede, soyadı kanununun çıkmasıyla “*Temizşo*” soyadını almış ve o tarihten itibaren “Hüsâmeddin Dede” adı “Hüsameddin Temizşo” olmuştur.

a) Mevlevihânenin Faaliyetleri ve Müridler

Ziyâeddin Bey mevlevihânenin faaliyetleri ile ilgili hatırladıklarını şöyle aktarıyor: “Tekkenin açık olduğu yıllarda bazen sekiz-ona varan bazen de ikiye kadar düşen dervişlerinin olduğunu hatırlıyorum. Tekkede bulunan dervişler için her sene Konya'dan özel kalıplanmış teneke kutular içinde sikkeler gelirdi. Bu sikkelerle beraber bazı hediyelerin de geldiğini hatırlıyorum ki bunlar arasında üzerlerinde ilginç beyitlerin bulunduğu tahta kaşıklar da vardı. Tekkenin içinde sema yapıldığını da hatırlıyorum. Girişte hemen sol tarafta mutribân heyeti için ayrılmış bir seki vardı.

⁷¹ Ziyâeddin Bey babası vefat ettiğinde kendilerine ceylan derisi üzerine yazılı olan bir soy ağacı bıraktığını fakat bu belgenin kaybolduğunu belirtmektedir.

⁷² bk. *Gülîstân Tercümesi Gül Suyu*, trc. Niğdeli Hakkı Eroğlu, Vilayet Matbaası, Niğde 1944 ve *Gülîstân Tercümesi Gül Suyu*, trc. Niğdeli Hakkı Eroğlu, hzl. Mustafa Çiçekler, Risale Yayınları, İstanbul 1996.

İsneyn Gecesi denilen Pazartesi gecesi tekkenin içinde sema yapılırdı.”

Şüphesiz ki, Hüsâmeddin Dede'nin bir çok müridi olmuştur. Bu müridlerden bir kaçı hariç diğerleri hakkında bilgi elde edemedik. Yine Tevhide Hanımefendiye baş vurduğumuzda; Alaybeyzâdeler'den diye bilinen aileden babasının müritleriyle beraber, Sami Efendi, Ali Beyefendi gibi isimleri hatırlıyor ve ilave ederek “Babamın en son müridi bir hanımdı ve babamın vefatından sonra Tarsus'ta bulunan bir şeyhe intisap etti” diyor.

Yine Tevhide Hanımın hatırladığı babasının müridlerinden biri de, Niğde Derbent Mezarlığı'nda medfun İsmâil Dede (1869-1948)'dir. İsmâil Dede; halim, selim, çocukla çocuk, büyükle büyük olan biridir. Çok nazık bir yapısı vardır ve herkese yardım eder. Tevhide Hanım; “Biz çocuk olduğumuz için ona “Dede” derdik. Sigara kullanır, kahveyi çok severdi. Bilgisi çoktu ama anlatma kabiliyeti yoktu. *Mesnevî* okurdu, zaman zaman müridlere *Mesnevî* dersi verirdi. Tekkenin dışında hiçbir yerde *Mesnevî* okumazdı. Kendisi bazan şiirler yazardı. Babamın bütün hatıralarını aldı gitti.” diyor.

“İsmail Dede on altı sene İstanbul'da bir Mevlevî dergahında bulunmuş, sonra Konya'ya gitmiş. Konya'dan Niğde'ye Sungur Bey Camii'ne görevli olarak tekrar geri dönmüştür. Aslen Çanakkaleli olan İsmail Dede, Niğde'den evlenmiş ve Niğde'ye yerleşmiştir. Tevhide Hanım'ın anlattıklarına göre, Hüsameddin Dede'nin hizmetinde bulunan, kahve pişiren İsmail Dede, aynı zamanda dergâhın temizliğiyle ve dergâha gelen misafirlerle de ilgilenir ve şamdanlarını uyandırır. Bir süre de Kesikbaş Veli Türbesi'nde⁷³ türbedarlık görevinde bulunan İsmail Dede, türbelerin kapatılmasıyla bu vazifesi elinden alınmıştır. Soyadı kanununun çıkmasıyla “Usuk” soyadını alan İsmail Dede 1948 yılında vefat etmiştir.”

Hüsâmeddin Dede'nin ikinci oğlu olan Ziyâeddin Bey, kendi ifadesiyle “babasının yolunda gidip şeyh olmayı” hayal eden bir çocuktur. Der ki: “Ben henüz 6 yaşlarında idim. Konya'dan Ergun Dede isminde bir tarikatçi Dede gelmişti dergahımıza. Bir gün ağabeyime; “Sen ne olmak istiyorsun?” diye sordu. O da; “Doktor, muallim” gibi bir cevap verdi. “Babanın yerine şeyh olmak istemez misin?” diye sordu. “Hayır” cevabını alınca bana dönerek; “Sen ne olmak istiyorsun?” dedi. Ben de; “Babam gibi şeyh olmak istiyorum” dedim. Bu sözlerim üzerine Ergun Dede bana o yıl (1924) sikke tekbirledi. Böylece ben sikke giymiş oldum. Niğde Mevlevîhânesi'nde kudümzen olan Saîd Dede'nin nezâretinde de semâ meşketmeye başladım. Bir semâ tahtası vardı dergahta. Onun üzerinde semâ meşk etmek isteyenler Saîd Dede'nin nezâretinde çalışırlardı. Ben de meşke başladım. Saîd Dede'nin elinde incecik bir dal parçası olurdu. Ne zaman yanlış yapsak onunla bizleri uyarırdı.”

Tevhide Hanım da mevlevîhânenin faaliyetleri sadedinde şunları söylüyor; “Babamın kırmızı bir postu vardı. Hatırladığım bir de sancak vardı. Babam yanında bütün Niğde'deki Mevlevî dervişleriyle ve sancakla beraber Halep'e gönüllü askere gitmişti. Bu gidiş esnasında babam ve müridleri Niğde'yi çıkıncaya kadar semâ

⁷³ Kesikbaş Veli Türbesi diye bilinen merkade Şems-i Tebrîzî'nin medfun olduğuna inanılmaktadır. Bu inanış yüzyıllardır devam ettiği için, bu merkadin türbedarlığını da Niğde Mevlevîhânesi mensublarının yaptığını anlıyoruz ki bunu türbenin bahçesindeki bazı mevlevî sikkeli mezar taşları ve 1340/1924 tarihinde tamir edildiğine dair türbenin güney duvarına konan Mevlevî sikkisinin de üzerine gömülmüş olduğu kitabe göstermektedir. Kitâbe şöyledir:

*“Makâm-ı Şems-i Tebrîzî Kesikbaş
Bu mevki'dedir zîyâret eyle gardaş
Sarıl zamân-ı ashâb-ı kulûbe
Gönülden mâsinâyı tarda uğraş. 1340/1924”*

yapmışlar ve ilâhiler söylemişlerdi.

Zaman zaman dergâha Kayseri'den Konya'dan misafirler gelirdi. Taş dibeklerde kahveler dövülürdü. Gelenlerin çoğu yatılı kalırdı. Bizim evimiz dergâhın hemen arkasında idi. Tabi şu an mevcut değil. O dönemde babamla beraber Mevlevîler âyin yaparlardı. Âyin yapanlar içerisinde kudüm çalanlar vardı, ney çalanlar vardı. Bir de semâ edenler vardı. Hepsini ayrı ayrı kimselerdi. Pazartesi ve Perşembe akşamı zikir yapılırdı. Dervişler dergâhta semâ yaparlardı. Çayırıkta (Çayırık dergâhın ön tarafındaki geniş bahçe) yemek yenildiğini de hatırlıyorum.

Babam tekkenin her türlü tamiriyle ilgilenirdi. Tuğlalar değişecekse değiştirir, badanası yapılacaksa yaptırırdı. Dergâhın içinden geçen bir su vardı. Künklerle gelen su dergâhın içindeki çeşmeden akardı. Dergâhın etrafındaki mahallerde yaşayan insanlar sularını buradan alırlardı. Bizler büyüyünce babam çeşmenin dergâhın dışına çıkarılması için yöneticilere başvurdu. Çünkü çeşmeye gelen insanlar dergâhın içindeki çeşmenin başında olur olmaz konuşuyorlardı. Ama yöneticiler nedense çeşmenin dışarıya alınmasına pek razı olmadılar. Bunun üzerine babam bir musluk içeriye bir musluk dışarıya koyarak meseleyi çözmüştü.”

Ziyâeddin Bey'in anlattıklarına göre; Hüsâmeddin Dede İstiklâl Harbi sırasında da mevlevîhânenin üzerine düşeni yapması hususunda gayretler içinde olmuştur. İstiklâl harbi yıllarında, Konya'da bulunan Çelebi Efendi önderliğinde Mevlevîler bir yardım kampanyası tertip ederler. Mevlevîhânelerin bulunduğu bütün merkezlerde yardım toplanacak ve Konya'ya gönderilecektir. Niğde'de de Hüsâmeddin Dede bu kampanyayı organize eder ve toplanan aynı ve nakdi yardımları düzenlediği bir liste ile Konya'ya gönderir. Fakat Konya'ya giden yardımlarla, yapılan liste arasında bir uyumsuzluk olduğu farkedilir. Bir münasebetle Ankara'da bulunan Abdülhalim Çelebi durumun izahı için Hüsâmeddin Dede'yi Ankara'ya davet eder. Hüsâmeddin Dede'de tez zamanda Ankara'ya ulaşır ve Ankara Mevlevîhânesi'nde yapılan buluşma neticesinde mesele halledilir. Fakat Hüsâmeddin Dede ile Çelebi Efendi arasında Ankara Mevlevîhânesi'nde vuku bulan bu buluşma esnasında mevlevîhâneyi ziyarete Atatürk gelmiştir. Çelebi Efendi ile Hüsâmeddin Dede yemek yemekte idiler. Atatürk de sofraya oturur. Çelebi Efendi Hüsâmeddin Dede'yi Atatürk'e takdim eder ve tanışır. Atatürk sohbet esnasında tavırlarından, sözlerinden dolayı Hüsâmeddin Dede'yi çok beğenir ve ayrılırken Hüsâmeddin Dede'ye “irtibat halinde olalım, görüşelim” der.

Yıllar sonra Devlet Demir Yolları'nda çalışmaya başlayan Hüsâmeddin Dede'nin oğlu Ziyâeddin Bey, 1937 yılında Atatürk'ün yurt gezileri için tahsis edilen trende kompozisyon müdür yardımcılığı vazifesi aldığı anda, bir münasebetle Atatürk'le tanışmaları esnasında kendisini takdim ederken, Niğdeli olduğunu ve Hüsâmeddin Temizsoy'un oğlu olduğunu söyleyince, Atatürk; “Bizim Hüsâmeddin Efendi'nin oğlu musun?” diye sorarak Hüsâmeddin Dede'yi hatırlamıştır.

b) Mevlevihanenin Kapatılması

Tevhîde Hanım'ın annesinden naklen anlattıklarına göre; tekke ve zâviyelerin kapatılmasıyla ilgili kanun çıkınca vakıflardan bazı yetkililer gelip mevlevîhânenin kapısına kilit vurmuş ve tekkenin faaliyetlerini yasaklamışlar. Bu duruma çok üzülen Hüsâmeddin Dede, yine de tekkeyi bırakmak istememiş ve her gece tekkedeki kandilleri uyandırmış, ibrikleri doldurmuş, çocuklarına tekkenin etrafını temizletmiştir. Bir hafta sonra, bir gün rüyasında Kemâl Ümmî Hazretleri'ni görmüş ve Kemâl Ümmî Hazretleri ona “*Biş Konya'ya, Hız Mevlana'ya gidiyoruz. Artık senin burada vazifen kalmadı!*”

demiş. Bu rüyaya çok üzülen Hüsâmeddin Dede, o günden sonra kandilleri uyandırmaktan vazgeçmiştir.

1925 yılında bir gün tekkeye iki adam gelir ve tekkelerin kapatılacağını, içinde bulunan halı kilim gibi ne varsa boşaltılmasını isterler. Hüsâmeddin Dede kızar ve “tekkede olan hiçbir şey benim değildir. Ben hiç birini alamam” der. Ertesi gün tekkeyi mühürlemeye jandarma ve polis geldiğinde Hüsâmeddin Dede belki de o anı görmemek için ortadan kaybolmuştur. Tekkeyi mühürleyenler, Hüsâmeddin Dede’nin hanımına mühürlü tekkeyi teslim etmek isterlerse de hanımı bunu kabul etmez. Tekkenin kapatılmasına Hüsâmeddin Dede kadar halk da çok üzülmüştür. Ziyâeddin Bey; “Günlerce evimiz Niğdelilerle doldu taşı” diye nakletmektedir.

1925 yılında tekkeler kapatılıp bütün varidatı Vakıflar’a devredildiğinde Hüsâmeddin Dede’nin Atatürk ile tanışıklığını bilen yakınlarının “Atatürk’e yazıver” ısrarlarına rağmen durumu Atatürk’e yazmamıştır. Yıllar süren mahkemeler neticesinde mevlevihânenin yeri ve vâridatı kendilerine verilmiştir.

Tekke kapatıldıktan sonra bir süre, 41. Tümen Niğde’ye gelir, mevsimlerden kışır ve askerinin istihdam mekanı olarak Niğde’deki Kığılı Cami, Paşa Cami ve Sungur Bey Cami gibi bir çok cami ile beraber Niğde Mevlevihânesi de kullanılır ve tekkeye makineli tüfek bölüğü yerleştirilir.

Tekkenin kapatılmasıyla birlikte, meşihati de elinden alınan Hüsâmeddin Dede Aksaray Maârif Müdürlüğü’ne memur olarak tayin edilir; fakat görevi tenzîl-i rütbe olarak gördüğü için bu vazifeyi kabul etmez ve başka geliri olmadığı ve tekkenin vakıfları⁷⁴ da elinden alındığı için ailesi sıkıntılı günler geçirmeye başlar. Birkaç sene daha önce biriktirmiş oldukları altın ve paralarla idare ederler. Bu sıkıntılar sebebiyle Ziyâeddin Bey de okuldan ayrılır. Hüsâmeddin Dede çocuklarının rızkını kazanmak için bir ara bazı elma tüccarlarının yanında çalışmaya başlar. Bu iş esnasında Halep ve Şam’a elma ihraç eden bu tüccarların elmalarını satmak üzere trenle önce Halep’e sonra da Şam’a gider. Halep’e elma götürdüğünde her Mevlevî gibi ilk gittiği yer Halep Mevlevihânesi olur. Bu esnada Türkiye sınırları içinde mevlevihâneler kapatıldığı için Mevlevîliğin merkezi Konya’dan Halep’e taşınmıştır. Orada bulunan Muhammed Bâkır Çelebi, Hüsâmeddin Dede’yi büyük bir heyecanla karşılar ve misafir eder. Hatta Halepli Mevlevîlerin ilgisi sayesinde götürdüğü elmalar iyi bir fiyata hemen satılır. Şam’a gidince de benzer bir muamele ile karşılaşmıştır. Şam Mevlevihânesi şeyhi ve Şam’da bulunan Mevlevîler sayesinde yine elindeki elmaları çabucak satmıştır. Niğde’ye döndüğünde yanında çalıştığı insanlara iyi ve bol kazanç, kendi evine ise Halep ve Şam’da bulunan Mevlevîlerin hediyelerini getirmiştir.

Bu yıllarda, tekkeler kapatılınca bütün vâridatı Vakıflar Müdürlüğü’ne aktarılan Niğde Mevlevihânesi’nin ev-bahçe ve arazileri için açtığı dava devam etmektedir. Dava sebebiyle sıkıntılı zamanlar geçiren Hüsâmeddin Dede, davayı daha rahat takip edebilmek için bu görevinden ayrılır. Eskigümüş’ten Niğde’ye döndüklerinde kendi evleri okul olmuştur ve Ziyâeddin Bey ilkökul üçüncü sınıf da dahil olmak üzere, ilkokulu kendi evlerinde tamamlar. Okumaya hevesi olan Ziyâeddin Bey, Orta okulu okuması için Kayseri’ye gitmesi gerekmektedir, fakat maddî sıkıntıları sebebiyle bu da gerçekleşmez.

Hüsâmeddin Dede yine birkaç yıl muallimlik vazifesinden uzak olarak ailesinin iâşesini kazanmak için başka işler yapar, fakat görevinden ayrıldığı için de pişmandır.

⁷⁴ Ziyâeddin Bey tekkenin vakıfları arasında, Niğde ile Bor arasında bulunan eski ismi Sazala yeni ismi Sazlıca olan köyün bulunduğunu da belirtmektedir.

1939 yılında Niğde'ye Maârif Müdürü olarak tayin edilen bir tanıdığı vasıtasıyla tekrar muallimlik vazifesine döner ve yaş haddinden emekli oluncaya kadar yaklaşık 25 yıl bu görevi sürdürür. Ziyâeddin Bey babasının bir ara tayininin yeni kurulan Niğde imam-Hatip Lisesine de çıktığını belirtmektedir.

Hüsameddin Dede (Temizsoy) 1954 yılında 73 yaşında vefat etmiştir.

Abstract

[Sezai Küçük, "Niğde Mevlevihanesi and Its Last Shaykh Hüsameddin Dede", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2005, Y. 6, V. 14, pp. 331-346]

Niğde Mevlevihanesi, known also as "Kemal Ümmî Mevlevî Dergâhı" later, is one of the early Mawlawî taqqas established in Anatolia. Like many other Mevlevhanes, this taqqa was also established by Veled Çelebi's (d. 702/1302) son, being of Rûmî's grandsons, Ulu Ârif Çelebi (d. 710/1310).

Bibliyografya

AGOSTON, Gabor, "Macaristan'da Mevlevîlik ve İslam Kültürü", *Osmanlı Araştırmaları*, sayı: XIV, İstanbul 1994, s. 1-9.

AHMED NAZİF, *Kayseriyye Meşâhiri (Kayseri Meşburları)*, (Sad. Hzl. M. Dirioz-H. A. Dirioz), Kayseri 1991, 8-12.

ATEŞ, İbrahim, "Hz Mevlânâ Dergâhı ile ilgili Vakıf ve Vakfiyeler", *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara 1992, s. 29-66.

UZLUK, F. Nafiz, "Mevlevî Hilâfetnâmeleri", *Vakıflar Dergisi*, sy. IX, s. 384-412.

AYVERDİ, E. Hakkı, *Avrupada Osmanlı Mimari Eserleri (Romanya-Macaristan)*, İstanbul 1979;.

AZAMAT, Nihat, "Dîvâne Mehmet Çelebi", *DİA*, IX.

BURSALI, Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1344/1925 ; haz. Ali Fikri Yavuz, İsmail Özen. İstanbul : Meral Yayınevi, 1972.

CÂMÎ, Abdurraman, *Nefabâtü'l-Üns*, (trc. ve şerh, Lamii Çelebi, hzl. S. Uludağ-M. Kara), İstanbul 1995.

CLAYER, Nathalie, "Trois Centres Mevlevis Balkaniques Au Travers Des Documents D'archives Ottomans; Les Mevlevihâne, D'Elbasan, De Serez, Et De Selonique", *Osmanlı Araştırmaları*, sy. XIV, İstanbul 1994, s. 11-28.

ÇELEBİ, Evliya, *Seyahatnâme*, İstanbul 1314.

ÇIPAN, Mustafa, "Mevlevî Şeyhlerinden Dîvâne Mehmed Çelebi", *VII. Milli Mevlânâ Kongresi Tebliğler*, 3-4 Mayıs 1993 Konya, s. 97-108.

EFLÂKÎ, Ahmed, *Menâkıbü'l-Ârifin (Âriflerin Menkıbeleri)*, (trc. Tahsin Yazıcı), MEB. Yayınları, İstanbul 1989

EMECAN, Feridun M., "Saruhan Oğulları ve Mevlevîlik", *E. Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı*, İstanbul 1995.

ENVERİ, Ali, *Semahâne-i Edeb*, İstanbul 1309.

ERDOĞAN, Muzaffer, "Mevlevî Kuruluşları Arasında İstanbul Mevlevihâneleri", *İ.Ü.E.F. Güney-Doğu ve Avrupa Araştırmaları Dergisi*, sy. 4-5, İstanbul 1975-1976.

ESRAR DEDE, *Tezkîre-i Şuarâ-yı Mevlevîyye/Mevlevîyye*, Millet kütüphanesi, Ali Emiri 756.

FİRÛZANFER, Bediuzzaman, *Mevlânâ Celâleddin*, (trc. F. N. Uzluk), İstanbul 1990.

- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlânâ Celaleddîn*, İstanbul 1985.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983 (İkinci Baskı),
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlevî Âdâb ve Erkâm*, İstanbul 1963.
- GÖYÜNÇ, Nejat, "Osmanlı Devletinde Mevlevîler" *T.T.K. Belleten*, c. 55, sy. 213, Ağustos 1991, s. 351-358.
- GÜLCAN, D. Ali, *Karaman Mevlevîhânesi, Mevlevîlik ve Karamanlı Mevlevîler*, Karaman 1975.
- HUART, M. Clement, *Mevlevîler Beldesi Konya*, (çev. Nezh Uzel), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978.
- KARA, Mustafa, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Bursa 1990.
- KARAMAĞARALI, Haluk, "Mevlânâ'nın Türbesi" *Türk Etnografya Dergisi*, sayı VII-VIII, İstanbul 1966, s. 38-42.
- KEMÂL ÜMMÎ, *Dîvân-ı Kemâl*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi 2683.
- KONYALI, İ. Hakkı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi*, İstanbul 1967.
- KONYALI, İ. Hakkı, *Kilis Tarihi*, İstanbul 1968.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, *Anadolu'da İslamiyet*, (hzl. Mehmet Kanar), İstanbul 2000.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf, "Konya'da bir Mevlevî Manzumesi (Piri Mehmed Paşa Zâviyesi ve Vakfıyesi)", IX. *Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara 1992, s. 159-178.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf, "Les Zaviyas Mevlevîtes a Konya (Konyada Mevlevî Zâviyeleri)", *Osmanlı Araştırmaları*, sayı: XIV, İstanbul 1994, s. 117-128.
- MARDAN, Emre, "Ariflerin Menkıbelerinde Geçen Yapı İsimleri Üzerine Bir Deneme", *Vakıflar Dergisi*, X, s. 175-198.
- MEHMED ZİYA, *Yenikapı Mevlevîhânesi*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul ty.
- MUHAMMED MUHLİS BEY ve Arkadaşları, *Konya Rebberi*, Konya 1339/1920.
- NICHOLSON, R. A., *Mevlânâ Celâleddîn Rumi*, (trc. Ayten Lermioğlu), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1973.
- ÖNDER, Mehmet, *Mevlânâ Hayatı Eserleri*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul ty.
- ÖNDER, Mehmet, *Yüzyıllar Boyunca Mevlevîlik*, Ankara 1992.
- ÖNGÖREN, Reşat, *XVI. Asırda Anadolu'da Tasavvuf* (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1996.
- ÖZMEN, İsmail, *Dünden Bu güne Niğdeli Şair ve Yazarlar*, Konya 1990.
- ÖZÖNDER, Hasan, "Âteş-bâz Velî ve Mevlevî Dergâhlarında Âteş-bâz Velî Makamının Önemi" III. *Millî Mevlânâ Kongresi* (Tebliğler), Konya 1989, s. 97-110.
- ÖZÖNDER, Hasan, "Karaman (Lârende) Mevlevîhânesi, *Osmanlı Araştırmaları*, sy. XIV, İstanbul 1994, s. 143-152.
- ÖZÖNDER, Hasan, *Konya Mevlânâ Dergâhı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (OTDTS)*, İstanbul 1993, I-III.
- SA'Dİ-İ ŞİRAZÎ, Ebu Abdullah Muslihüddin, *Gülîstan Tercümesi Gül Suyu*, trc. Niğdeli Hakkı Eroğlu, Vilayet Matbaası, Niğde 1944.
- SA'Dİ-İ ŞİRAZÎ, Ebu Abdullah Muslihüddin, *Gülîstan Tercümesi Gül Suyu*, trc. Niğdeli Hakkı Eroğlu, hzl. Mustafa Çiçekler, Risale Yayınları, İstanbul 1996.
- SAHÎH AHMED DEDE, *Mecmûatü't-Tevârihi'l-Mevlevîyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar 5446.

SÂKIB DEDE, *SefîneSefîne-i NefîseNefîse-i Mevlevîyyân Mevlevîyyân (Sefîne-i Mevlevîyye)*, Mısır 1283, I-III.

SİPAHSALAR, Feridüddin b. Ahmed, *Risâle-i Sipahsalar (Mevlânâ ve Etrafındakiler)*, (trc. Tahsin Yazıcı), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1977.

SULTAN VELED, *Dîvan-ı Sultan Veled*, (yay. F. Nafiz Uzluk), İstanbul 1941.

SULTAN VELED, *İbtidâ-nâme*, (çev. A. Gölpinarlı), Ankara 1976.

ŞEYHİ MEHMED EFENDİ, *Şakâik-i Nûmâniye ve Zeyilleri (Vakayi'îVakâyi'u'l-İfjadalaâ)*, (nşr. A. Özcan), İstanbul 1989.

TANRIKORUR, Bârihüda, "Mevlevî Tekkesinin Kalbi Semahane", *S. Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2, Konya 1996.

TİMURTAŞ, Kadri, *Kilis Tarihi*, İstanbul 1933.

TUNCER, O. Cezmi, "Kilis Mevlevîhânesi", *II. Milletlerarası Osmanlı Devletinde Mevlevîler Kongresi*, (Tebliğler), *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı: 2, Mayıs 1996, s. 259-282.

UZ, M. Ali, "Saraybosna'da İsa Bey Mevlevîhânesi", *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy., 2, s. 103-106.

UZLUK, Şahabettin, *Mevlânâ'nın Türbesi*, Konya 1946.

ÜNVER, Süheyl, "Selanik Mevlevîhânesi", *Mevlânâ Yıllığı*, Konya 1963, s. 31-32.

ÜNVER, Süheyl, "Yetmiş Yıl Önce Konya", *T.T.K. Belleten*, XXXI/122, Ankara 1967.

WİTTEK, P., *Menteşe Beyliği*, (trc. O. Ş. Gökyay), Ankara 1986.